

Življenje sod smodnika

Bure baruta

Jugoslavija/Francija 1998 100'

režija Goran Paskaljević

scenarij Goran Paskaljević, Zoran Andrić, Filip David, Dejan Dukovski

fotografija Milan Spasić

glasba Zoran Simjanović

igrajo Mirjana Joković (Ana), Miki Manojlović (Mane), Lazar Ristovski (mož, ki gre na vlak), Danilo 'Bata' Stojković (oče), Sergej Trifunović (fant na avtobusu), Dragan Nikolić (ubiti prijatelj), Bata Živojinović (voznik avtobusa), Mirjana Karanović (Manetova ljubezen)

Zgodba

Noč obupa v sodobnem Beogradu. Noč kot vsaka druga, kjer se poti navadnih ljudi križajo v tragikomičnem ambientu absurda. Povratnik iz tujine Mane išče nekdanjo ljubezen, ki jo je pred leti zapustil; medtem ga je ona pozabila in zaživela z mlajšim moškim ... Sin šoferja avtobusa pobegne s kraja avtomobilske nesreče in zabrede v težave, ko ga na domu najde psihopat, obseden s svojim popolnim avtomobilom ... Nekdanja najboljša prijateljka se spopadeta zaradi ženske; eden je ubit, drugi pobegne z vlakom ... Mladenci se želi pridružiti kokainski mafiji, nazadnje pa ga razjarjeni stanovalci zamenjajo za avtomobilskega tatu ... Skupna točka vseh protagonistov? "Nisem kriv!"

Že v Paskaljevićevih prejšnjih filmih (**Angel varuh**, **Čas čudežev**, **Tango argentino**, **Amerika nekoga drugega**) se soočamo z družbenopolitično problematiko, ki je bila vedno obdelana s precejšnjo mero ironije, višek pa je dosegla v njegovem zadnjem filmu. Paskaljevića je čas prostora, v katerem se nahaja, izzval, da svoje, že nakazane potenciale vodi do pretiravanja.

Film brez klasične fabule se zgodi v eni sami noči, ki je scenaristično močno prenatrana z neverjetnim številom posameznih dogodkov. Ti delujejo nepovezano, le kot skup nesrečnih naključij, čeprav so med seboj sprepleteni v pravo mrežo. V takšni zmedenih celoti, v kateri se vendarle skriva čarobna formula harmonije, se križajo različne tragedije. Vsem je skupna nit mračne atmosfere nočnega Beograda, kjer predstavlja nasilje edini veljavni zakon.

Film nima glavnega junaka. Vse zgodbe naj bi imele približno

enako težo (breztežnost). Pred gledalčevimi očmi se zamenja več kot dvajset različnih likov, ki si absurdno podajajo svoje usode. V igralski zasedbi je moč zaslediti očitno nasprotje med uveljavljenimi srbskimi igralci in novejšimi (med njimi je precej Makedoncev), ki si šele utirajo svoje poti. Vloge so v filmu podeljene precej mešano. Zanimivo je, da so znana imena starih jugoslovanskih filmov (npr. Velimir Bata Živojinović in Milena Dravić) tokrat deležna le stranskih, manj opaznih vlog. Vsem po vrsti manjka prava globina duhovne razsežnosti, o njihovih karakternih lastnostih pa je sploh težko govoriti. Zdi se, da so se igralci samo po naključju znašli v posameznih situacijah, v katerih odreagirajo precej površno in neprepričljivo. Težko je verjeti vsem preuranjenim umorom in drugim izbruhom jeze, ki si eksplozivno sledijo z neverjetno hitrostjo. To lahko pripišemo Paskaljevićevim režijskim pomanjkljivostim ali pa ga istočasno opravičujemo s tem, da je tako pač želel karikirati srbsko dejanskost, ki je trenutno v najnezavidljivejšem položaju.

Za razliko od Dragojevićevega spornega filma **Lepe vasi lepo gorijo** (*Lepa sela lepo gore*, 1996) pa *Sod smodnika* ne obravnava lažne, srbske propagandne vojne tematike. Srbija ni več poveličevana, temveč prikazana takšna, kakršna trenutno resnično je – zrušena in v vsej svoji bedi. Temu žnasproti Bosna tokrat ni pretirano tlačena. Še vedno pa ostajajo motivi naivnega Bosanca, ki je glavna žrtev. Igralec dobro posnema bosanski jezik in tako govori v imenu vseh bosanskih Srbov, ki so se v Beograd zatekli pred srbsko agresijo na BiH. "Jaz nisem kriv," vpije, ko beži pred napačnimi preganjalci. Na visoki mreži dočaka eksplozijo, razpet kakor Kristus na križu. Kriv je za vse krive. Drobn element tragedije z nedolžnim junakom, ki je brez krivde kriv, se pojavi na koncu filma kot sled ironije. Vendar je v zvezi s filmom *Sod smodnika* težko govoriti tako o nedolžnosti kot o tragediji, čeprav je film sam po sebi tragičen. Posamezne like, ki so obravnavani kot žrtve, lahko upravičeno imenujemo nedolžne. Še najbolj so izrabljene ženske, ki so kot žrtve moškega nasilja v filmu postavljene na obrobje. Zreducirane so na nedolžna sredstva, ki so popolnoma prepuščena vsem moškim oblikam okrutnosti. Nehote so vključene v tok dogajanja, zaradi katerega se nemalokrat znajdejo na meji med življenjem in smrtjo. Na drugi strani pa so omenjene tiste, ki so samo vzrok za nasilje med moškimi. Niso neposredno trpinčene, vendar pa se zaradi njih moški ubijajo med seboj.

Vendar pa so tudi vsi nedolžni na nek način odgovorni za vse, kar se dogaja njim in okrog njih. S svojo nedejavnostjo se slepo prepuščajo tistim, ki zanje odločajo in jih vodijo v pogubo. Ob svoji pasivnosti in goli prepuščenosti usodi so na nek način krivi vsega. Torej bi njihov vzklík, ki se porodi pri posamezniku: "Nisem kriv!" lahko preoblikovali v kolektivno geslo: "Vsi nedolžni – vsi krivi." Še najbolj jim gre zameriti to, da se ob njihovi "vseenskosti" ne pojavlja ne čut odgovornosti ne z njim povezana krivda. Nobenega notranjega glasu vesti ni več. Jasno je, da se slaba vest ne more pojaviti kot posledica, kot kazen za storjeno, saj ni več nikakršne refleksije ali razmišljanja. Če so današnji prebivalci Beograda res osvobojeni vsakršne zavesti, potem je Paskaljeviću to dobro uspelo prikazati skozi filmsko fikcijo.

Film, ki končno prikazuje dejansko stanje nove Jugoslavije, si vsekakor zasluži pohvalo vsaj glede svoje objektivnosti. Gledalci izven Srbije se tako lahko srečajo z vso grotesknostjo, ki postaja malim posameznikom del življenja. Prav tako pa se oni (film je bil v Jugoslaviji izjemno obiskan) lahko prepoznajo v vsej svoji brutalnosti. Lahko to v njihovem načinu razmišljanja in delovanja kaj spremeni? So si med ogledom filma sploh še sposobni zastavljati vprašanja, ki se najbolj tičejo prav njih samih? Je iluzija umetnosti dovolj močna, da lahko popravlja to, česar ni več zmožna realnost vsakdanjosti?

Alenka Spacal